

УДК 002.55:346

БАКЛАН О.В., кандидат юридичних наук, доцент,
Український державний університет фінансів
та міжнародної торгівлі

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

***Анотація.** У статті дається порівняльна історико-правова характеристика деяких аспектів забезпечення конкуренції підприємницької діяльності та діяльності у сфері державних закупівель. Пропонуються авторські рекомендації щодо удосконалення сучасного вітчизняного законодавства.*

***Ключові слова:** підприємництво, державні закупівлі, регулювання, конкуренція.*

***Аннотация.** В статье дается сравнительная историко-правовая характеристика некоторых аспектов обеспечения конкуренции предпринимательской деятельности и деятельности в сфере государственных закупок. Предлагаются авторские рекомендации относительно усовершенствования современного отечественного законодательства.*

***Ключевые слова:** предпринимательство, государственные закупки, регуляция, конкуренция.*

***Summary.** In article could be found an historical and legal features of providing business struggle and in sphere of state purchase. Author recommendations in relation to the improvement of modern domestic legislation are offered.*

***Keywords:** enterprise, government purchases, adjustings, competition.*

Постановка проблеми. Актуальною проблемою як вітчизняних історико-правових наук, так і практичної діяльності є загальновідома обставина, що історичний досвід щодо еволюційного розвитку суспільних відносин між державою та суспільством (його певними частинами), врахування помилок минулого не завжди належним чином висвітлюється та аналізується. На наш погляд, ця проблема присутня при теоретичному осмисленні історичного досвіду та практичній реалізації сучасної регуляторної політики.

Аналіз останніх досліджень. Розробкою проблем, пов'язаних із забезпеченням конкуренції підприємницької діяльності та діяльності у сфері державних закупівель, враховуючи беззаперечну актуальність зазначеної проблематики, протягом тривалого часу займаються і вчені-юристи, і дослідники-історики, і вчені-економісти [1 – 10]. Але інформаційно-правовий аналіз забезпечення конкуренції підприємницької діяльності та діяльності у сфері державних закупівель в зазначених та інших працях присутній лише фрагментарно [3, 6, 7, 9, 18]. Віддаючи належне здобуткам згаданих вчених та враховуючи їх результати, спробуємо висловити деякі власні погляди із зазначеної проблематики.

Метою статті є здійснення порівняльної характеристики щодо забезпечення безпечної конкуренції підприємницької діяльності та у сфері державних закупівель.

Виклад основного матеріалу. Під безпекою, на наш погляд [11, с. 54], можна розуміти стан захищеності людини і громадянина, суспільства та держави від будь-яких джерел небезпеки та її загроз, у тому числі небезпечних видів господарської діяльності (підприємницької чи промислової). Питання безпеки щодо забезпечення конкуренції підприємницької діяльності та діяльності у сфері державних закупівель, як у нашій країні, так і за кордоном розглядаються в працях вчених-економістів. У роботах окремих

учених-адміністративистів (які є найближчими до наукових інтересів автора) ці питання переважно комплексно не розглядаються [див., наприклад, 12].

Починаючи з часів Київської Русі, зародження управлінських відносин, пов'язаних з підприємництвом, відбувалося за активної патерналістської ролі держави. Суттєвий регулюючий вплив держави на економічні процеси зберігався протягом століть, особливо чітко виявившись у пореформений період XIX ст. Таке становище, на погляд В.М. Фещенко [13, с. 148], було зумовлене низкою причин. А саме:

по-перше, активна участь держави в економічному житті вимагала порушення конкурентних механізмів у зв'язку з високим рівнем монополізації вітчизняної економіки. Розвиток монополій призводив до зниження ефективності суспільного виробництва, негативно впливав на вирішення макроекономічних проблем. Тому монополізації ринку необхідно було протиставити законодавчу та антимонопольну діяльність державних інститутів;

по-друге, держава брала під свою опіку виробництва, котрі функціонували в інтересах усіх членів суспільства, але їх розвиток був би неможливий у межах суто ринкового механізму, це стосується: забезпечення обороноздатності країни, охорони правопорядку, утримання непрацевдатних, підтримки нормального функціонування загальноекономічної структури, тобто грошового обігу, митного контролю тощо;

по-третє, активізація державного впливу на економічні процеси зумовлювалася обмеженістю можливостей ринкового саморегулювання: необхідністю забезпечення рівноважного, стабільного розвитку економічної системи, формування зайнятості населення на відповідному рівні, розробки раціональної економічної політики держави тощо [13, с.148 – 149].

Щодо антимонопольного правозастосування того часу, слід відмітити, що Уряд Росії робив державні замовлення саме монополієм об'єднанням, що функціонували на теренах України. Як зазначає П.І. Фомін [14, с. 71], на півдні Росії (мається на увазі територія сучасної України – *прим. автора*) суттєву роль у виникненні синдикатів “Продвугілля” і “Продамет” відіграла централізація урядових закупівель палива і металевих товарів для залізниць.

Як зазначається сучасними вченими-економістами [15, с. 74] та дослідниками-істориками [16, с. 25], на рубежі кінця XIX початку XX століття верхівка загальнодержавної системи підприємництва мала вигляд взаємопов'язаних елементів: уряд – представницькі об'єднання підприємців – великі приватні компанії та монополії, де за останньою ланкою закріплювалися функції розробки економічної політики, лобіювання інтересів великих промисловців у коридорах влади. Відбувався процес зрощування промислового капіталу з банківським, народжувався і міцнів фінансовий капітал. Зрощування банківського і промислового капіталу утворювало фінансову олігархію.

В цей час далеко не завжди позитивну роль в державному регулюванні адміністративно-правових відносин у сфері підприємництва в Україні відіграв російський уряд. Так, на своїх з'їздах великі промисловці, зокрема вуглепромисловці та гірничопромисловці Донецького басейну, представники металургійної промисловості, лобіюючи власні економічні інтереси, ставили питання про введення захисних мит на вугілля, продукцію металургійної промисловості [17, с. 81 – 84]. Під тиском промисловців та виходячи зі своїх фіскальних інтересів, уряд все частіше ставав на шлях протекціонізму, запроваджуючи в 1884 р. мито на вугілля, підвищуючи в 1884 – 1885 рр. мито на чавун [17, с. 87].

Як бачимо з наведених окремих прикладів кінця XIX початку XX століття завдяки як вдалим так і не зовсім вдалим спробам влада все ж таки намагалась забезпечити безпеку суспільних відносин щодо конкуренції підприємницької діяльності та діяльності у сфері державних закупівель.

Далі зупинимось на характеристиці сучасних правових зв'язків між суб'єктами та об'єктами адміністративно-правових відносин, які виникають, змінюються та припиняються щодо забезпечення конкуренції підприємницької діяльності та діяльності у сфері державних закупівель. Цей елемент адміністративно-правових відносин пов'язаний з встановленням заборон на здійснення певних дій, а також з попереднім узгодженням певних дій на ринку товарів та послуг з антимонопольним органом. Цією обставиною пояснюється значний обсяг повноважень суб'єкта владних повноважень, що здійснює адміністративно-правове регулювання в цій сфері господарювання, тобто антимонопольного органу, що вправі не тільки перевіряти відповідність вимогам законодавства правового стану об'єкта впливу, але й розглядати справи про порушення антимонопольного законодавства, звертатись до суду та ін. Причому регулюючий вплив антимонопольного органу стосується як суб'єктів підприємницької діяльності так і органів державної влади, і місцевого самоврядування та органів адміністративно-господарського управління.

В Україні таким органом є Антимонопольний комітет, який є державним органом із спеціальним статусом [18, Ст. 1, 7].

Антимонопольний комітет України будує свою діяльність на таких основних принципах:

- законності;
- гласності;

- захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів [18, Ст. 4].

Повноваження Антимонопольного комітету України законодавець спочатку поділяв на три сфери: здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції (що включав 18 напрямів діяльності); здійснення контролю за узгодженими діями, концентрацією (7 напрямів діяльності); формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного і методичного забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України та застосування законодавства про захист економічної конкуренції (19 напрямів діяльності) [19].

Виключення ст. 8 з Закону “Про Антимонопольний комітет України” на підставі Закону України від 20.11.03 р. № 1294-IV нам вбачається логічним оскільки з точки зору логіки, теорії адміністративного права, а також юридичної техніки, деякі положення цієї норми сформульовано некоректно. Як приклад, маємо на увазі наступні положення ст. 8, яка визначала, що Антимонопольний комітет має право:

- взаємодіяти з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, підприємствами, установами та організаціями з питань розвитку, підтримки, захисту економічної конкуренції та демонополізації економіки;

- здійснювати офіційне тлумачення власних нормативно-правових актів;

- надавати рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції [19, Ст. 8, пп. 6, 12,13].

Але законодавець, на наш погляд, виявив непослідовність в сенсі подальшого некоректного визначення повноважень Антимонопольного комітету. Звернемо увагу на деякі повноваження Антимонопольного комітету України, які, на наш погляд, слід

скорегувати суб'єкту владних повноважень, що здійснює адміністративно-правове регулювання щодо забезпечення конкуренції підприємницької діяльності та діяльності у сфері державних закупівель. Це корегування повинно торкнутись наступних повноважень. Так, згідно зі ст. 13 Закону України “Про Антимонопольний комітет України” виключно до компетенції Антимонопольного комітету України належать:

- затвердження разом з іншими заінтересованими органами виконавчої влади міжвідомчих нормативно-правових актів;
- офіційне тлумачення власних нормативно-правових актів і надання рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

Антимонопольний комітет України як вищий колегіальний орган може розглядати будь-яке питання, що належить до компетенції його органів [18, Ст. 13, пп. 5, 7].

Висновки.

На наш погляд, наведенні адміністративно-правові норми демонструють зайву нормотворчу діяльність та повинні бути просто виключені як непотрібні.

В той же час, звернемо увагу на те, що відповідно до Закону України від 01.06.10 р. № 2289-VI Антимонопольний комітет має право здійснювати повноваження, передбачені Законом України “Про здійснення державних закупівель”. Цей Закон представляє собою дуже об'ємний складний, не зовсім опрацьований практикою, нормативно-правовий акт. Враховуючи вищезгадані приклади стосовно виняткової компетенції Антимонопольного комітету України як вищого колегіального органу та певний історичний досвід щодо забезпечення конкуренції підприємницької діяльності та діяльності у сфері державних закупівель, доповнення Закону України “Про здійснення державних закупівель” нормами, що визначають процедуру оскарження рішень щодо здійснення державних закупівель, ніяк не буде зайвим.

Використана література

1. Глусь Н.С. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / Глусь Наталія Степанівна. – К., 2000. – 195 с.
2. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 / Гаращук В.М.. – Х., 2003. – 35 с.
3. Теоретичні та практичні проблеми правового забезпечення соціально-економічного та політичного розвитку суспільства та держави / [В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, О.О. Гайдулін та ін.]; за заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. – К. : КНЕУ, 2006. – 702 с.
4. Кузык Б.Н. Россия – 2050 : стратегия инновационного прорыва / Б.Н. Кузык. – М. : ЗАО Изд-во “Экономика”, 2004. – 487 с.
5. Юлдашев О.Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні : монографія / О.Х. Юлдашев. – К. : МАУП, 2005. – 336 с. : іл. – Бібліогр. : с. 314 – 328.
6. Саніахметова Н.О. Регулювання підприємницької діяльності в Україні (організаційно-правові аспекти) : дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 / Саніахметова Ніна Олексіївна. – О., 1998. – 403 с.
7. Рябченко О.П. Державне управління економікою України (адміністративно-правовий аспект) : дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.07 / Рябченко О.П. – Х. : Університет внутрішніх справ, 2000. – 466 с.
8. Маршалл А. Принципи економічної науки : реф. підручн. / А. Маршалл ; реф.-укл. В. М. Феценко. – К. : АДС “УМКЦентр”, 2001. – 211 с.

9. Туган-Барановский М.И. Промышленные кризисы в современной Англии, их причины и влияние на народную жизнь / М.И. Туган-Барановский. – СПб. : Изд-во О.Н. Попова, 1894. – 512 с.
10. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Давид Рикардо ; [пер. с англ. под ред. М.Н. Смит]. – Том 1. – Издательство политической литературы, 1955. – 422 с.
11. Баклан О.В. Забезпечення безпеки підприємницької діяльності: інформація, зміст, правова характеристика / О.В. Баклан // Правова інформатика. – № 1(29)/2011. – С. 54 – 59.
12. Кравець Н.І. Зарубіжний досвід підтримки малого та середнього підприємництва / Н.І. Кравець // Міжнародне економічне співробітництво України (правові проблеми) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / відп. ред. В.Ф. Опришко. – К. : КНЕУ, 2004. – 455 с. – С. 317 – 320.
13. Фещенко В.М. Дослідження проблем становлення та розвитку ринкового господарства в працях економістів України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. : монографія / В.М. Фещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 187 с.
14. Фомин П.И. Синдикаты и тресты / П.И. Фомин. – Х., 1919. – 110 с.
15. Бункина М.К. Национальная экономика : учеб. для вузов. / М.К. Бункина – М. : Палеотип; Деловая литература; Логос, 2002. – 488 с.
16. Новітня історія України (1900-2000) : підручник / [А.Г. Слюсаренко, В.І. Гусев, В.П. Дрожжин та ін.]. – К. : Вища шк., 2000. – 663 с.
17. Корнійчук Л.Я. Питання мит на з'їздах гірничопромисловців Півдня Росії (3 історії економічної думки на Україні. 70-ті роки ХІХ ст.) / Л.Я. Корнійчук // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР : міжвід. зб. наук. праць. – К. : Наукова думка, 1971. – Вип. 6. – С. 80 – 88.
18. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.93 р. № 3660-ХІІ : за станом на 02.11.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472; Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 10. – Ст. 63.
19. Про внесення змін до Закону України “Про Антимонопольний комітет України” : Закон України від 20.11.03 р. № 1294-ІV : за станом на 20.11.11 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 181.
20. Про здійснення державних закупівель : Закон України від 01.06.10 р. № 2289-VI : за станом на 20.11.11 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 33. – Ст. 471.

~~~~~ * * * ~~~~~